

категоріях. Вказані проблеми і тенденції дають підстави зробити висновок стосовно того, що в умовах пандемічної загрози – явища, пов'язаного з життям великих соціальних груп, події суспільного життя необхідно розглядати з урахуванням біофілософського складника, що набуває ознак світоглядної детермінанти соціального прогресу або регресу.

Література

1. Костючков С. К. Пандемія коронавірусної хвороби-2020: біополітична інтерпретація. *Актуальні проблеми політики*. 2020. Вип.65. С. 117-124.
2. Nicholson D. J., Dupré J. *Everything Flows: Towards a Processual Philosophy of Biology*. Oxford: Oxford University Press, 2018. 386 p. URL: <https://philpapers.org/archive/NICEFT-3.pdf>

Костючков С. К.

Херсонський державний університет

Насонова А. Д.

Херсонський державний університет

НАЦІОНАЛЬНІ МЕНШИНИ В КОНТЕКСТІ ФІЛОСОФІЇ МУЛЬТИКУЛЬТУРАЛІЗМУ І ТОЛЕРАНТНОСТІ

Найвища цінність світу – в його різноманітності, найбільша цінність людини – в її несхожості з іншими, наголошував герой роману американського письменника-фантаста Дж. Мартіна Хевіленд Тафф. «Ми вважаємо різне розумним» – патетично вигукувала Антігона, головна діюча особа трагедії давньогрецького драматурга Софокла. Ще з біблійних часів люди різних етнічних груп мешкали на єдиних територіях, а внаслідок різних причин – політичних, соціальних, релігійних, культурних – незначні за кількістю етнонаціональні спільноти опинялися в просторі «інших» – домінуючих етносів. Так, у найпростішому вигляді, утворювалися національні меншини, які з плином часу зайняли одну з авангардних позицій у спектрі (гео)політичних проблем. Історичні факти свідчать, що національні меншини часто стають благодатним ґрунтом для виникнення міжетнічних і

міждержавних етнополітичних конфліктів, що робить їх однією з найбільш уразливих соціальних груп у суспільстві третього тисячоліття.

Дискусія з приводу визначення дефініції «національна меншина» триває ще з другої половини ХХ століття. Член Підкомісії з прав людини ООН Ф. Капоторт, на сесії Підкомісії ООН надав таке визначення: національна меншина – це «група населення, яка відрізняється від основної групи населення своїм етнічним походженням, чи то своєю національністю, чи то своєю мовою, чи то своєю релігією; за своєю кількістю поступається основній групі населення; не займає домінуючої позиції в країні; демонструє бажання зберігати свою самобутність і свою культуру, традиції, релігію чи мову; не складається з недавніх емігрантів або біженців; має глибоке коріння в країні проживання (як правило, громадяни цієї країни)» [3, с. 96].

Різні культури, носіями яких є представники різних етнонаціональних спільнот, генерували формування різного роду теорій кроскультурної взаємодії, серед яких ключове місце посідає мультикультуралізм. Основна проблема, яку намагається вирішити сучасна філософія мультикультуралізму – як об'єднати правову концепцію справедливості з правами людини, на приматі яких будується громадянське суспільство, з правами меншин, зокрема – національних. Як об'єднати абстрактну концепцію індивіда з соціальною концепцією особистості, яка належить до національної меншини – ось одне з ключових питань сучасної соціальної філософії. В ХХІ столітті мультикультуралізм і процес формування глобального громадянського суспільства постають найбільш реалістичними засобами редукції гострого протистояння між універсальністю світового розвитку, оформленою в сентенцію «лібералізм» і специфікою, характерною для розвитку окремих культур і цивілізацій – комунітаризмом. Сучасна зацікавленість проблематикою мультикультуралізму пояснюється тим, що культурні відмінності в суспільстві, оформленому в державу, не тільки не зникають або редукуються, а набувають тенденції до прогресуючого зростання. Сьогодні наявність в усіх практично регіонах планети національних меншин формує складноутворений комплекс

адміністративно-інституційних, політико-правових, соціально-економічних, культурно-духовних проблем.

Ще на початку 90-х років минулого століття американський дослідник Чарлз Тейлор наголосив на тому, що мультикультуралізм є формою самоствердження, в основі якої не тільки боротьба людей за визнання своїх прав, але й визнання унікальності, оригінальності, неповторності кожної національної групи. Якщо розглядати культуру етносу в якості елементарної структурної одиниці глобального суспільства, то можна висувати лише єдину моральну вимогу – наблизитись до цих культур, не порушуючи їхньої неповторної єдності. Ч. Тейлор наголошує на тому, що «... культури, які протягом довгого часу утворювали смисловий горизонт для великої кількості людських особин із різним характером і темпераментом, іншими словами, висловлювали їхнє розуміння доброго, святого й гідного захоплення, майже безумовно містять в собі дещо таке, що заслуговує на наше захоплення й повагу, навіть якщо в цих культурах є багато такого, що ми б з огидою відкинули» [4, с. 64].

Мультикультуралізм нерозривно пов'язаний із таким соціально-культурним феноменом як толерантність. Розглядаючи національні меншини в контексті суспільного життя, слід пам'ятати, що подібна взаємодія несе в собі як позитивний, так і негативний потенціал; стимулювати реалізацію позитивних потенцій (у тому числі й вияви толерантності) та редукувати прояви негативних – ось основна проблема, яка стоїть перед суспільством і нацменшиною, інтегрованою в це суспільство. Толерантність, як продукт соціальної взаємодії, формується під впливом декількох факторів. По-перше, визнання індивідом інших індивідів рівними собі. У громадянському суспільстві, за влучним висловом американського ученого М. Уолцера, всі враховані, але нікому не віддається перевага, в міжнародній практиці цей принцип втілений у формулі «*All different – all equal*» («Всі різні – всі рівні»).

Контактуючи в процесі трудової діяльності, взаємодіючи в площині побутових дій, проявляючи себе в соціальних практиках, індивіди різних етнонаціональних

спільнот неодмінно зіштовхуються з протилежними позиціями, дивергентними поглядами, апріорно не співпадаючими судженнями, опозитними ідеями, контрадикторними інтересами. Та якщо тисячу років тому біблійний Авраам міг сказати Лоту: «Відділися від мене: якщо ти ліворуч, то я піду праворуч, а як ти праворуч – я ліворуч» [2], то «... активний індивід століття XXI фізично нездатний дистанціюватися від інших акторів суспільного життя, зберігати status idem без ризику зсуву свого модусу в напрямку особистісної маргіналізації» [1, с. 81].

Серед чинників, які протидіють мультикультуралізму й продукують інтолерантність у сучасному суспільстві, слід виділити:

1. Наявність у певної частини людей атавізмів тоталітарного світосприйняття, з властивими йому нетерпимістю до всякого роду «інаковості», в тому числі – національної.

2. Стратифікація суспільства за етнонаціональною ознакою, наявність нацменшин і так званих «титкульних» націй.

3. Масштабна дегуманізація суспільних відносин, яка активізує процеси ксенофобії, релігійного фанатизму, шовінізму, екстремізму.

4. Порушення прав людини – особистих і соціальних, економічних і політичних, юридичних і культурних, що особливо проявляється до представників національних меншин.

Отже, філософським засобом вирішення проблематики національних меншин є інноваційний світогляд, що сприймає цілісність і цінність усіх складових суспільства, зокрема – всіх національних спільнот.

Література

1. Костючков С.К. Толерантність як соціальна детермінанта розвитку громадянського суспільства. *Грані. Науково-теоретичний і громадсько-політичний альманах*. 2012. № 12 (92). С. 80-82.

2. Старий Завіт (Буття, 13,9). URL: <http://dyvensvit.org/staryj-zavit/buttja>

3. Capotorti F. Study on the rights of persons belonging to ethnic, religious and linguistic minorities, New York, 1979. 452 p.

4. Taylor Ch. Multiculturalism and «The Politics of Recognition». Princeton: Princeton University Press, 1992. 132 p.